

Rakowski, Witold

Terapia szokowa z 1989 r. w Polsce, jej skutki i próba oceny po 18 latach

---

Rocznik Żyrardowski 6, 133-144

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Witold Rakowski

Terapia szokowa z 1989 r. w Polsce, jej skutki i próba oceny po 18 latach¹

Każdy naród przeżywa wznoszenia i upadki. Jedne narody po odniesionych klęskach podnoszą się i rozwijają inne nie dostosowując się do zmieniającego się otoczenia giną. Naród polski w swej przeszłości tysiącletniej historii miał wiele wznoszeń, upadków, odnosił zwycięstwa, ale i ponosił klęski, a po nich znowu się odradzał. Skoro Polska wraz z Irlandią i 25 innymi krajami Europy wchodzi w skład Unii Europejskiej, a więc pewnej wspólnoty narodów realizujących takie cele, które wiedzą do integracji nie tylko gospodarczej, lecz także politycznej, społecznej, zadaniem naszym jest wzajemne poznawanie się. Stąd też celem wykładu jest przybliżenie najnowszej historii Polski, aby odpowiedzieć na pytanie – dlaczego Polska po tylu latach izolacji znalazła się w zjednoczonej Europie. Dla narodu polskiego bardzo ważnym wydarzeniem było wyrwanie się z obozu komunistycznego i spod hegemonii Związku Radzieckiego oraz przejście do ustroju bardziej wydajnego i sprawiedliwego, szanującego prawa człowieka, zapewniającego wolność zrzeszania się, wypowiedzania się, szanującego różnice religijne z jednoczesną nadzieją na wejście do Unii Europejskiej i zapewnienie poprawy warunków życia. Zmiana ustroju była swoistym szokiem. Szok ten polegał głównie na zawiedzionych nadziejach dla znacznej części społeczeństwa, o czym będzie mowa w dalszej części wykładu.

Aby zrozumieć współczesność, trzeba sięgnąć do przeszłości. Wydarzenia z przeszłości rzutują na współczesny stan funkcjonowania społeczeństwa. Ponadto należy wziąć pod uwagę otoczenie najbliższe (sąsiadów), które rzutowało na funkcjonowanie gospodarki i społeczeństwa oraz otoczenie dalsze. Współcześnie odgrywa ono ważną rolę (kapitał obcy w gospodarce, w bankach, w mediach, w polityce – lobbings), dlatego na początku podaję podstawowe fakty z historii narodu polskiego, które były dla niego szokujące w sensie negatywnym, jak i pozytywnym.

---

¹ Wykład wygłoszony w Irlandii 31 marca 2008 dla studentów Trinity College.

Podstawowe fakty historyczne:

- 966 r. Powstanie państwa i chrzest. Przyjęcie wiary katolickiej z Czech, poprzez zawarcie związku małżeńskiego Mieszka I. polskiego władcy z Dobrawą księżniczką Czeską.
- 1370 r. Wygaśnięcie dynastii Piastów w linii męskiej.
- 1376 r. Jadwiga Andegaweńska córka króla Ludwika Węgierskiego a wnuczka króla Polskiego Władysława Łokietka poślubia Władysława Jagiełłę księcia Litewskiego. Próba zjednoczenia narodu litewskiego i polskiego. Państwo polsko-litewskie sięga od Morza Bałtyckiego do Morza Czarnego.
- 1572 r. Wygaśnięcie dynastii Jagiellonów w linii męskiej. Śmierć króla Zygmunta Augusta. Wolna elekcja królów. Ścieranie się interesów Rosji, Austrii, Francji, Prus (Saksonii), Szwecji. Przekupywanie elektorów, którzy wybierali króla reprezentującego interesy sąsiadów Polski i powolny upadek państwa polskiego.
- 1772 r. I terytorialny rozbiór Polski.
- 1793 r. II terytorialny rozbiór Polski.
- 1795 r. III rozbiór przez Austrię, Prusy oraz Rosję i wymazanie Polski z mapy jako niepodległego państwa.
- 1830 r. Powstanie Listopadowe wymierzone przeciwko Rosji i jego upadek.
- 1864 r. Powstanie Styczniowe jako następny zryw niepodległościowy – upadek powstania.
- 1914–1918 r. I wojna światowa. Część żołnierzy narodowości Polskiej wcielona do armii niemieckiej i austriackiej walczy przeciwko Polakom wcielonym do armii rosyjskiej z zaboru rosyjskiego.
- listopad 1918 r. wskrzeszenie państwa Polskiego przy czynnym wsparciu USA.
- 1920 r. Powstrzymanie przez Polskę inwazji komunizmu. Rosja sowiecka ponosi klęskę w wojnie z Polską, a jednocześnie Polska chroni Europę Zachodnią przed komunizmem.
- 1 IX 1939 r. Najazd Niemiec na Polskę – początek II wojny światowej.
- 17 IX 1939 r. Napad Związku Radzieckiego na Polskę. Kapitulacja – IV rozbiór Polski między Niemcy a Związek Radziecki. Część wojska wychodzi ze Zw. Radzieckiego przez Iran na Bliski Wschód, część zostaje w Zw. Radzieckim i bierze udział wraz z wojskami radzieckimi w walkach z Niemcami w zdobyciu Berlina i dochodzi do rzeki Łaby.
- 22 VII 1944 r. Opanowanie przez Armię Radziecką i wojsko polskie części ziem wschodniej Polski. Powstanie rządu o orientacji komunistycznej, umacniającej interesy Związku Radzieckiego.

- 8 V 1945 r. Zakończenie II wojny światowej. 1944–1947 r. trwa w Polsce niszczenie przeciwników ustroju komunistycznego.
- 1947 r. Pełne przejście władzy przez ugrupowania komunistyczne (19 I sfałszowane wybory do Sejmu).
- 1949–1955 r. Wzmoczony proces uspołdzielczenia rolnictwa, wprowadzenie dostaw obowiązkowych. Silny proces uprzemysłowienia i urbanizacji. Likwidacja prywatnej własności (poza rolnictwem).
- 1956 r. Kryzys żywnościowy.
- 1956 (czerwiec) Pierwszy bunt społeczeństwa (Poznań), do władzy dochodzi Władysław Gomułka, który w 1949 r. został odsunięty od władzy.
- 1970 (grudzień) II bunt społeczeństwa – Gdańsk. Zmiana na stanowisku I sekretarza partii. Do władzy dochodzi Edward Gierek o nastawieniu prozachodnim.
- 1976 (czerwiec) III bunt społeczeństwa (podwyżka cen na żywność) – Radom, Ursus.
- 15 X 1978 Wybór Karola Wojtyły na Papieża.
- 1980 r. IV masowy bunt. Powstanie „Solidarności”.
- 1981 r. Masowe bunty społeczeństwa: Gdańsk, Warszawa, Szczecin, Lublin – podpisanie porozumień w Gdańsku, Szczecinie.
- 13 XII 1981 r. Wprowadzenie stanu wojennego – uwięzienie przywódców „Solidarności”.
- 1985 r. Zniesienie stanu wojennego, stopniowe wprowadzanie swobód obywatelskich i reform gospodarczych.
- 1988–1989 r. Negocjacje pomiędzy władzami a opozycją – okrągły stół.
- 4 VI 1989 r. Wolne wybory, zwycięstwo „Solidarności”. Wybór przez Parlament prezydenta przejściowego. Prezydentem na 1 rok został generał Wojciech Jaruzelski – inicjator wprowadzenia stanu wojennego.
- 1990 r. I terapia wstrząsowa – reformy Leszka Balcerowicza. Ogólny rozgardiasz gospodarczy, rosnąca przestępczość, brak bezpieczeństwa, napady, kradzieże, powstanie gangów przestępczych i mafii. Początek rozkradania majątku narodowego.
- 1990 r. Wybory prezydenckie. Lech Wałęsa zostaje Prezydentem (1990–1995 r.).

Zanim przejdę do współczesności, pragnę kilka zdań powiedzieć na temat dodatnich i ujemnych cech socjalizmu, w którym Polska nie ze swojej

winy, lecz z winy USA i W. Brytanii tkwiła w latach 1944–1989 r. w obozie komunistycznym.

Dodatnie cechy socjalizmu

1. Zapewnienie pracy.
2. Zapewnienie minimum egzystencji. Mała różnica w płacach.
3. Poczucie, że w razie skrzywdzenia można było się odwołać do partii, do związku zawodowego, do prasy.
4. Silne zintegrowane związki zawodowe.
5. Integracja osób pracujących w danym zakładzie pracy lub branży.
6. Bezpłatne świadczenia społeczne, takie jak wczasy, kolonie dla dzieci, wakacje, wycieczki, tanie książki, tania żywność.
7. Istnienie w większości zakładów pracy przychodni zdrowia – większa dostępność służby zdrowia, szkoły przyzakładowe w dużych przedsiębiorstwach przemysłowych.
8. Mniejsza skala przekupstwa, łapówkarstwa.
9. Tanie mieszkania, tanie kredyty.
10. Bezpieczeństwo.

Ujemne cechy socjalizmu

1. Zniewolenie człowieka polegające między innymi na niemożności swobodnego wypowiedzania się, na strachu – donosicielstwo – brak swobód.
2. Doktryna materialistyczna. Centralne – nadmierne sterowanie poszczególnymi sektorami życia gospodarczego.
3. Niedobór towarów na rynku.
4. Ograniczenie kontaktów z zagranicą.
5. Zbyt powolny postęp.
6. Ideologia materialistyczna i walka klas.
7. Marnotrawstwo zasobów i niska efektywność.
8. Zbrojenia i zbyt duża armia i aparat bezpieczeństwa.
9. Preferowanie własności państwowej a ograniczenie prywatnej.
10. Decydująca rola jednej partii (komunistycznej) o składzie parlamentu, rządu centralnego i władzy terenowej oraz o obsadzaniu stanowisk kierowniczych w zakładach pracy.
11. Obłuda.
12. Wymiar sprawiedliwości podporządkowany władzy partyjnej, a więc nie spełniał warunków oddzielenia władzy sądowniczej od wykonawczej.

Od 1989 r. przesadna wolność po to, by mała grupa przywłaszczyła majątek narodowy i dbała o własne interesy a nie o interesy państwa jako całości. Ścieranie się różnych opcji politycznych, ale każda, która dochodziła do władzy dbała o własne interesy i swoich popleczników.

W jednym była zgoda różnych opcji politycznych, zrealizowano:

- wycofanie wojsk radzieckich z terytorium Polski (1993r.)
- wstąpienie do NATO (1999r.)
- wstąpienie do UE (01.05.2004 r.)

1989–1993 r. rządy partii prawicowych – rozczarowanie społeczeństwa sposobem ich rządzenia. W okresie 5 lat sprawowania władzy (prezydentura Lecha Wałęsy) było 5 premierów (patrz załącznik) reprezentujących różne opcje polityczne, a zwłaszcza różne grupy interesów.

Jesienią 1993 r. odbyły się wybory do sejmu i senatu, w wyniku których władzę przejmują partia o preferencjach lewicowych, z których większość wywodziła się z byłej partii komunistycznej. Byli komuniści wraz z Polskim Stronnictwem Ludowym (reprezentowanym przez Waldemara Pawłaka i Jarosława Kalinowskiego) przejmują władzę i trwa nadal ciche wyprzedawanie majątku narodowego.

Jesienią 1997 r. odbywają się wybory do III kadencji sejmu. Zwycięstwo odnosi „Akcja Solidarność” na czele z Marianem Krzaklewskim, a premierem na 4 lata zostaje Jerzy Buzek. Powolny rozwój gospodarczy, następuje dalsza wyprzedaż majątku. Narasta niezadowolenie społeczeństwa. Wybory do IV kadencji sejmu pozwalają dojść do władzy partiom lewicowym, które o podobnym rodowodzie co prezydent (Aleksander Kwaśniewski sprawował prezydenturę przez dwie kadencje od jesieni 1995 do 2005 r.) dokonują dalszej wyprzedaży majątku narodowego.

Od jesieni 2005 r. do władzy – w wyniku wyborów do V kadencji sejmu – dochodzi Prawo i Sprawiedliwość. Partia ta nie mając większości w sejmie miała duże trudności w sprawowaniu władzy i przeprowadzeniu reform uzdrawiających sytuację społeczno-ekonomiczną kraju oraz wzmacnianie pozycji Polski w Unii Europejskiej i na arenie międzynarodowej. Najsilniejszą partią opozycyjną dla Prawa i Sprawiedliwości stała się Platforma Obywatelska o orientacji prawicowej, tak jak Prawo i Sprawiedliwość, ale reprezentująca interesy kapitału. W wyniku przyśpieszonych wyborów jesienią 2006 r. władzę przejmują Platforma Obywatelska, która wspólnie z Polskim Stronnictwem Ludowym tworzy rząd. W opozycji pozostają dwie partie: prawicowe Prawo i Sprawiedliwość oraz lewicowy Sojusz Lewicy Demokratycznej. W VI kadencji sejmu znajdują się przedstawiciele mniejszej liczby partii (5), niż było to w poprzednich kadencjach.

Ważnymi datami w najnowszej historii Polski były też lata 1991–1993, kiedy nastąpiło wyprowadzenie wojsk radzieckich z terytorium Pol-

ski oraz 1999 rok – wstąpienie Polski do NATO, a 1 maja 2004 r. – wstąpienie do Unii Europejskiej.

W pamięci narodu polskiego pozostały na długo wizyty papieża Polaka, to jest w 1979 r., 1983 r., 1987 r., 1991 r., 1995 r., 1997 r., 1999 r., 2002 r., które przyczyniały się do odnowy moralnej i konsolidacji społeczeństwa.

Porażki

1. Nieudane przejście z gospodarki socjalistycznej – centralnie sterowanej do wolnorynkowej. Uwierzono w „niewidzialną rękę rynku”, która miała być zbawienna w zakresie transformacji gospodarczej, bez udziału władzy centralnej.

Dowody:

- 3 mln bezrobotnych na skutek zbyt szerokiego otwarcia gospodarki na import towarów (w latach 1971–1978 stworzono w Polsce 4 mln nowych miejsc pracy poza rolnictwem, zaś w latach 1990–1998 – tyle zlikwidowano);
  - likwidacja (upadek) wielu zakładów przemysłowych i branż – upadek przemysłu stoczniowego, środków transportu, elektroniki, przemysłu zbrojeniowego, odzieżowego, włókienniczego;
  - likwidacja PGR-ów, które w końcu lat 80. XX w. miały w swym posiadaniu 20% użytków rolnych i zatrudniały około 0,5 mln osób, a więc źródło utrzymania czerpało z pracy w tych gospodarstwach więcej niż 1 mln osób. Osoby te przeszły na zasiłki dla bezrobotnych. Na ziemiach północnych i zachodnich PGR-y użytkowały nawet do 50% użytków rolnych i tam obecnie nadal jest duże bezrobocie.
2. Bezrobocie to nie tylko problem niewykorzystania zasobów pracy:
- to problem **obciążenia budżetu** (zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki z budżetów gmin dla rodzin biednych);
  - to problem **moralno-etyczny**:
    - ludzie czują się niepotrzebni,
    - bezrobocie to wykluczenie społeczne prowadzące do demoralizacji, samobójstw,
    - bezrobocie prowadzi do nieróbstwa, kradzieży, dewastacji mienia publicznego.
3. Korupcja i wyprzedaż majątku państwowego za bezcen dla osób powiązanych z władzą polityczną i z organami rządzącymi (celowe prowadzenie do upadłości firm i przejmowanie ich najlepszego mienia przez osoby prywatne lub powiązane z kapitałem zagranicznym).

1. Utrata monopolu państwa w zakresie handlu zagranicznego doprowadziła do osłabienia siły przetargowej pojedynczych firm na globalnym rynku.
2. Trzeba pamiętać, że majątek państwowy był własnością całego narodu, a został przywłaszczony przez nieliczne grono osób związanych z władzą.
3. Przejęcie banków przez kapitał zagraniczny (73% aktywów banków należy do kapitału zagranicznego).
4. Kapitał zagraniczny (BIZ) opanował w pierwszych latach te dziedziny gospodarcze, które zapewniały najwyższy zwrot zainwestowanego kapitału, a więc banki, handel, przemysł lekki, spożywczy. W ich interesie jest utrzymywanie „silnej złotówki” – opłacalny jest import dóbr, a nieopłacalny eksport, stąd deficyt (wysoki) handlu zagranicznego.
5. Opanowanie przez kapitał zagraniczny prasy, częściowo telewizji, radia, a więc tym samym reprezentowanie opcji tego kapitału i powolne przekonywanie społeczeństwa do popierania jego interesów („pranie mózgów”).
6. Niskie płace pracowników, a bardzo wysokie kadry zarządzające w większości firm. Stąd rażąca różnica w warunkach życia ludności między klasą, która posiada kapitał lub nim zarządza, a pozostałą częścią społeczeństwa.
7. Likwidacja lub osłabienie siły związków zawodowych, a ich mnogość powoduje brak integracji i siły przebicia.
8. Nastąpiło zerwanie więzi gospodarczych z byłym obozem socjalistycznym, szczególnie z Rosją, gdzie był duży rynek zbytu, a reorientacja na rynek UE, szczególne uzależnienie od Niemiec. Polska wyrwała się od zależności politycznej od Rosji, ale coraz bardziej uzależnia się od kapitału obcego w sposób bezpośredni (opanowanie gospodarki) i pośredni (banki, prasa, media, lobbings) i niby naród jest wolny, a staje się pośrednio zniewolony, nawet rolnicy przestali być klasą wolną, narzucenie rolnikom limitów produkcji a niskie ceny na produkty nie zapewniają źródeł utrzymania, stąd podejmowanie pracy pozarolniczej.
9. Nieudane reformy:
  - w zakresie oświaty,
  - administracyjne,
  - służby zdrowia,
  - emerytalne.
12. Nadmierny fiskalizm od osób fizycznych. Brakuje rozsądnego prawa podatkowego: Swoistym paradoksem jest płacenie przez emerytów składki rentowej. Ponadto (następny paradoks) osoby będące na emeryturze, ale dodatkowo zatrudnione przez zakłady pracy muszą nadal uiszczać składki emerytalne i oczywiście płacić podatki.

13. Niski współczynnik osób pracujących w Polsce w stosunku do ogółu mieszkańców. Pracuje tylko 35% ludności, a 65% jest utrzymywana przez pracujących (nie wlicza się pracujących za granicą ca 2 mln). Część pracuje w tzw. szarej strefie i dorywczo, czyli co najwyżej 1 mln.
14. Zbyt duże rozwarstwienie społeczne niespotykane w krajach UE. Wyrosła grupa ludzi bardzo bogatych (1–2%), których majątek powstał w wyniku stosowania różnych przekrętów i korzystnych układów z władzą, a z drugiej strony 20% ludzi pozostaje w biedzie, w tym znaczny odsetek rodzin z dziećmi.
15. Do władzy dochodziły osoby powiązane z grupami przestępczymi (ministrowie Dębski, Sekuła, Blida). Również wśród posłów, senatorów byli ludzie z wyrokami.
16. Swoistym paradoksem jest, że ci, którzy w wyniku niezadowolenia z władzy komunistycznej doprowadzili do zmiany ustroju, najwięcej na tej zmianie stracili. Są to robotnicy i rolnicy, którzy zostali zepchnięci na margines życia gospodarczego. Niewiele lepiej powodzi się także osobom kończącym szkoły średnie i wyższe, które nie mają swoich silnych promotorów usadawiających ich w odpowiednich firmach lub w instytucjach publicznych. Nawet część osób kończących studia musi podejmować prace fizyczne, bo w kraju nie ma dla nich odpowiedniej pracy. Stąd tak liczne wyjazdy ludzi młodych do pracy do innych państw.
17. Emigracja osób do pracy do innych państw (szacowana na ca 2 mln osób) jest swoistym odzwierciedleniem rozwoju o wielorakich konsekwencjach.

Sukcesy:

1. Wzrost aktywności społeczności lokalnych – wybory wójtów, burmistrzów nie wg przynależności partyjnej – jak do sejmu i senatu, ale wg zasług w zakresie rozwoju gmin².
2. Wyraźna poprawa infrastruktury, szczególnie na terenach wiejskich: drogi, wodociągi, kanalizacje, oświetlenie, Internet, przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby przedszkoli, szkół podstawowych, bibliotek, świetlic.
3. Wzrost odsetka młodzieży studiującej z 15–20% w końcu lat 80. XX w. do 55% współcześnie, ale jednocześnie obniżył się poziom studiów.
4. Otwarcie społeczeństwa i gospodarki na świat.
5. Wstąpienie do NATO i UE – mimo wielu mankamentów.
6. Swobodna ruchliwość przestrzenna ludności.

---

² Porównaj artykuł J.J. Wiatra w niniejszym tomie.

7. Względna swoboda prowadzenia działalności gospodarczej.
8. Umiarkowany wzrost gospodarczy, zapewniający jednocześnie wzrost optymizmu społecznego przy bardzo silnym nagłaśnianiu tego zjawiska.
9. Pozyskiwanie z UE środków na rozwój regionalny, innowacyjność, na infrastrukturę.
10. Wzrost wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku: samochody, komputery, Internet.
11. Nowe technologie w przemyśle. Wymogi UE spowodowały zmniejszenie dewastacji środowiska naturalnego przy jednoczesnym zwiększeniu się zagrożenia dla środowiska ze strony transportu (samochody, lotnictwo), rosnącej ilości odpadów w postaci opakowań, folii w rolnictwie, dóbr trwałego użytku.
12. Największe osiągnięcie to wyrwanie się z zależności od Rosji, przy jednoczesnym zagrożeniu uzależnienia się od innych państw i monopolii międzynarodowych.
13. Przekształcenia własnościowe należy ocenić jako sukces, a z drugiej strony jako porażkę.

Sukces – to kapitał prywatny martwi się, jak zarządzać, by osiągnąć zysk, ale z drugiej strony oddanie w ręce kapitału obcego banków, handlu i wielu innych ważnych dziedzin (energetyki) skazuje państwo na utratę podmiotowości. Ponadto firmy z kapitałem zagranicznym zwalniane są przez np. 3 lata z płacenia podatku, a firmy krajowe takich ulg nie otrzymują.

W latach 1990–2006 sprywatyzowano 7298 przedsiębiorstw państwowych, w tym:

- 1900 zlikwidowano,
- 1574 przekształcono w jednoosobowe spółki skarbu państwa,
- 2078 sprywatyzowano,
- 1654 włączono do Zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Dokonując bilansu porażek i sukcesów przejścia z gospodarki socjalistycznej do wolnorynkowej należy podkreślić, że saldo jest dodatnie. Naród polski jako całość nie chciałby, aby wrócił socjalizm (pewne jego formy – tak) i nie chciałby mieć hegemonia w postaci Rosji, bliżej nam do kultury zachodniej, w której naród polski tkwił, niż wschodniej, narzucanej nam siłą.

Oczywiście gdyby ludzie mądrzejsi dochodzili do władzy, mniej lub wcale niepodatni na korupcję, lobbing, osiągnięcia byłyby o wiele większe, ponieważ naród wykazuje się wielką kreatywnością, która nie tylko nie została w pełni wykorzystana, ale w dużej mierze została zaprzepaszczona i zdeprawowana (zasiłki dla bezrobotnych bez odpracowania). Wolność nie przez wszystkie grupy społeczne jest jednakowo pojmowana.

Dla niektórych grup wolność oznacza nieróbstwo i życie kosztem innych, dla innych „wolność” to wolność stosowania wyzysku, zaniżonego

wynagrodzenia dla podwładnych, to wolność w nieprzestrzeganiu prawa pracy, bezpieczeństwa.

System demokratyczny w Polsce na szczeblu lokalnym (gmina, miasto, częściowo powiat) jest do zaakceptowania i w zasadzie sprawdza się. Natomiast na szczeblu wojewódzkim wymaga dużych zmian, podobnie na szczeblu krajowym jest nie do zaakceptowania, ponieważ skład sejmu, senatu jest ustalany przez zarząd poszczególnych partii. W skład sejmu i senatu nie wchodzi osoby najmądrzejsze, tylko w większości przypadków rwące się do sprawowania władzy z oczekiwaniem na dodatkowe profity wynikające z tego, że jest się posłem lub sprawuje się odpowiednią funkcję w aparacie władzy.

I cóż, zmiana konstytucji, jeśli nastąpi, to dokona jej sejm o składzie ukształtowanym przez poszczególne partie liczące łącznie najwyżej 200 tys. członków, a społeczeństwo, jeśli nie zorganizuje się, będzie nadal przedmiotem manipulacji a nie podmiotem.

W warunkach polskich w skład sejmu, senatu (i nie tylko) powinni wchodzić przedstawiciele wybierani przez społeczność danego powiatu spośród radnych lub osób zgłoszonych przez radnych, a nie przedstawiciele partii.

Ocena terapii szokowej, która została zapoczątkowana w 1989 r., zależy będzie od osoby, jaką opcję polityczną reprezentuje, jakie korzyści (i straty) w wyniku zmiany ustroju osiągnęła i na czyich usługach pozostaje. Rolą nauczyciela akademickiego jest przedstawienie oceny obiektywnej, ale i ona jest też zabarwiona subiektywizmem.

Moim zdaniem można było osiągnąć o wiele więcej, ponosząc niższe koszty społeczne tej terapii. Podstawowa reforma polegała na tym, że społeczeństwo, które miało jakieś oszczędności, w wyniku terapii utraciło je, a przejęła je niewielka grupa ludzi powiązanych z władzą. Dlatego niecały 1% społeczeństwa stało się bogaczami, a 80% biedakami, pozostałe 19% jakoś sobie radziło, bo pracowało w sektorze budżetowym. Współcześnie sytuacja się poprawiła, ale bardzo biednych jest nadal 20% społeczeństwa.

Reformę L. Balcerowicza wychwala wielki kapitał, bo się na tym wzbogacił, ale czym kosztem? Czy tak powinno polegać przejście z jednego systemu gospodarczego na drugi? Było to przejście rewolucyjne, a większość rewolucji powoduje wielkie szkody społeczne. Rewolucja odbyła się w sferze gospodarczej, ale nie politycznej. Stary układ polityczny wywodzący się z komunizmu niemal cały czas, jeśli nie bezpośrednio, to pośrednio, sprawował władzę i przejmował majątek narodowy w układzie z kapitałem obcym lub rodzimym. W interesie tego kapitału jest osłabienie roli państwa jako podmiotu, a więc także wykupywanie ważnych branż należących do Skarbu Państwa. Zachodzić więc będzie w Polsce stopniowe uzależnienie rządu od kapitału. Doprowadzi to do takiej sytuacji, że o składzie rządu, wyborze prezydenta, decydował będzie kapitał, a nie społeczeństwo.

czeństwo, a jeśli społeczeństwo, to tak manipulowane, że nawet nie będzie w stanie się zorientować, że jest sterowane. Dlatego tak potrzebna jest dogłębna wiedza, aby w tym skomplikowanym, a zarazem skorumpowanym świecie móc się odnaleźć i co najważniejsze znaleźć sobie miejsce na godne życie, bez takich wstrząsających szoków, z jakim miał do czynienia w przeszłości naród Polski, ale i naród Irlandzki nie był ich pozbawiony.

Kończąc chciałbym Państwu życzyć jak najmniej nieprzyjemnych szoków i chciałbym, aby w tej jednoczącej się Europie aktualne były wciąż słowa piosenki śpiewanej przez Jana Pietrzaka w latach 80. XX wieku „*żeby Polska była Polską, żeby Polska była Polską*” i także „*żeby Irlandia była Irlandią*”.

Czytelnikom interesującym się szerzej problemami przejścia z ustroju socjalistycznego do wolnorynkowego polecam książki:

1. K.Z. Poznański, *Wielki Przekręt. Klęska Polskich Reform*, Towarzystwo Wydawnicze i Literackie, Warszawa 2000.
2. J.J. Wiatr, *Europa pokomunistyczna. Przemiany państw i społeczeństwo po 1989 roku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.

Shock therapy in 1989 in Poland, its effects and assessment – 18 years later

Summary

It is a slightly shortened version of a lecture that took place on the 31st of March 2008 for the Trinity College Dublin students.

During the lecture the following issues were presented:

- the basic historic facts until 1989 which were important for the Polish nation and the way they influenced the contemporary picture of Poland.
- positive and negative sides of socialism in Poland till 1989
- the effects of change of political system in 1989 for the economy and society including the evaluation of Mr. Balcerowicz's reform

The main conclusions are the following:

1. The change of the system did not necessarily had to be revolutionary. It did not have to provoke the negative consequences (unemployment, poorness of society, emigration).
2. The reform provoked changes in the ownership of national treasures. The foreign and domestic capital took big part of the national assets. Capital was interconnected with people on high political positions.
3. The state position diminished in favour of private capital.
4. Paradoxically nominally free society becomes dependent on private capital.

5. Due to system change small percentage of society (owners of capital) is rich and multiplies its assets. About 20% of society lives in poorness. The differences between rich and poor increase. It is not advantageous from economic and social as well as political point of view.
6. The wealth of majority people in Poland (moreover in Russia) was achieved on the cost of society through:
  - confiscation of national wealth worked out through earlier generations
  - low salaries in private capital enterprises
  - non participation by employees in the profit of company which is taken almost totally by the owner.

Załącznik

Premierzy Polski po 1989 roku

Tadeusz Mazowiecki	24.08.1989–04.01.1991	I kadencja sejmu
Jan Krzysztof Bielecki	04.01.1991–06.12.1991	
Jan Olszewski	06.12.1991–05.06.1992	
Waldemar Pawlak	05.06.1992–10.07.1992	
Hanna Suchocka	11.07.1992–26.10.1993	
Waldemar Pawlak	26.10.1993–06.03.1995	II kadencja sejmu
Józef Oleksy	07.03.1995–07.02.1996	
Włodzimierz Cimoszewicz	07.02.1996–31.10.1997	
Jerzy Buzek	31.10.1997–19.10.2001	III kadencja sejmu
Leszek Miller	19.10.2001–02.05.2004	IV kadencja sejmu
Marek Belka	02.05.2004–31.10.2005	
Kazimierz Marcinkiewicz	31.10.2005–14.07.2006	V kadencja sejmu
Jarosław Kaczyński	14.07.2006–16.11.2007	
Donald Tusk	od 16.11.2007	VI kadencja sejmu

Prezydenci Polski po 1989 roku

Wojciech Jaruzelski	19.07.1989–21.12.1990
Lech Wałęsa	23.12.1990–23.12.1995
Aleksander Kwaśniewski	23.12.1995–23.12.2005
Lech Kaczyński	od 23.12.2005